Eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle

Asia: VNS 10/2021 vp Valtioneuvoston ihmisoikeuspoliittinen selonteko

Pyydettynä lausuntonaan Väestöliitto ry esittää kunnioittaen seuraavaa: Väestöliitto pitää tärkeänä, että Suomi jatkaa työtä oikeusvaltion, demokratian ja ihmisoikeuksien sekä kansainvälisen oikeuden, ihmisoikeussopimusten ja kansainvälisen sääntöperustaisen järjestelmän puolesta Suomessa, sekä EU:ssa että kansainvälisesti. Väestöliitto kiittää siitä, että Suomen kansainvälisen ihmisoikeustoiminnan erityiseksi painopisteeksi on valittu puolustaa ja edistää yhdenvertaisuutta, syrjityimpien väestöryhmien oikeuksia sekä sukupuolten tasa-arvoa.

Väestöliitto ry toteaa, että ihmisoikeuspoliittisen selonteon kokoamisessa on nostettu esiin monia olennaisia haasteita ja tärkeitä kehittämiskohtia ihmisoikeuksien toteutumisessa sekä kansallisella että kansainvälisellä tasolla ja tehty ihmisoikeuksiin liittyvien näkökohtien esiin nostamisessa ansiokasta ja perusteellista taustatyötä, mukaan lukien erilaiset keskustelu- ja kuulemistilaisuudet.

Väestöliitto yhtyy useimpiin selonteossa esitettyihin ehdotuksiin ja suosituksiin ja seuraa osaltaan lainvalmistelun edistymistä sekä politiikkatoimien etenemistä ja niiden toimeenpanoa.

Väestöliitto pitää hyvänä lähtökohtaa, että selonteossa käsitellään ihmisten yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa keskeisenä kaikkiin ihmisoikeuksiin liittyvänä näkökulmana ja että selonteossa nostetaan esiin perus- ja ihmisoikeustoiminnan kehittäminen kahdella kehittyvällä alueella eli kestävässä kehityksessä sekä digitalisaatiossa ja tiedonvälityksessä.

Väestöliitto nostaa selonteon yhteydessä esiin erityisesti seuraavat näkökohdat ja huomiot:

1. Sukupuolten tasa-arvo ja yhdenvertaisuus läpileikkaavina teemoina ihmisoikeuskysymyksissä

- Kaikkien sukupuolten mukanaolo tasa-arvotyössä on välttämätöntä. Sukupuolten tasa-arvon edistäminen edellyttää puuttumista sukupuolittuneisiin toiminta- ja valtarakenteisiin sekä haitallisiin sosiaalisiin normeihin, asenteisiin ja yleistyksiin.

- Risteävien ja leikkaavien erojen näkökulman, on oltava yhä vahvemmin mukana tasa-arvotyössä. Tästä on esimerkkinä myös selonteossa nostettu esiin vammaisten naisten ja tyttöjen oikeudet, tarpeet ja toiminta.
- Maahanmuuttajataustaisten ja erilaisiin uskonnollisiin ryhmiin kuuluvien naisten ja tyttöjen seksuaalioikeuksien toteutumiseen on myös kiinnitettävä aktiivisesti huomiota.
- Perheiden moninaisuuden on tärkeä ottaa huomioon lainsäädännön kehittämisessä ja seurata eri perhetilanteissa olevien ihmisten perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista.

2. Työelämän tasa-arvokysymykset

- Vaikka tasa-arvotilanne on Suomessa kansainvälisesti ja EU:n jäsenvaltioita vertaillen hyvä, on Suomessakin tasa-arvohaasteita, joihin valtioneuvoston on pyrittävä puuttumaan määrätietoisesti (vrt. myös valtioneuvoston tasa-arvopoliittinen selonteko).
- Raskauteen perustuva ja perhevapaisiin liittyvä syrjintä ovat merkittäviä syrjinnän muotoja Suomessa. On tärkeää, että raskaussyrjinnän estämiseksi hallitus täsmentää määräaikaisia työsuhteita koskevaa lainsäädäntöä ja selvittää perhevapaalta palaavien työsuhdeturvan parantamista. Uusien säännösten lisääminen työsopimuslakiin ja muihin palvelussuhdelakeihin on tärkeä askel tilanteen korjaamiseksi.
- Uuden 1.8.2022 voimaan astuvan perhevapaalain käyttöönotto ja raskaussyrjintää estävän lainsäädännön kehittäminen ja toimeenpano tarvitsevat tuekseen aktiivista ja määrätietoista seurantaa ja valvontaa.

3. Väkivallan torjunta ja ennaltaehkäisy

- Naisiin kohdistuva väkivalta on maailmanlaajuisesti vakava ihmisoikeusloukkaus ja merkittävä este muun muassa naisten osallistumisoikeuksien toteutumiselle.
- Kansainväliset sopimusvalvontaelimet ovat kiinnittäneet erityistä huomiota naisiin kohdistuvan väkivallan määrään myös Suomessa. Myös poikiin ja miehiin kohdistuvaa väkivaltaa tulee ehkäistä tehokkaasti.
- Yhtenä seksuaalista väkivaltaa ja kaltoinkohtelua ennaltaehkäisevänä tekijänä on tärkeää vahvistaa eri ikäryhmien omaa ikätasoa vastaavasti. Tähän kuuluu myös WHO:n Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010 mukainen pienten lasten ikätasoinen seksuaali- ja turvataitokasvatus. Lasten seksuaalikasvatus ohjaa myönteiseen kehoitsetuntoon sekä edistää lapsen oikeutta turvalliseen kasvuun, arvostavaan kohteluun ja fyysiseen koskemattomuuteen.
- Tasa-arvoa vastustavien tahojen ja erityisesti naisten sekä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen oikeuksien edistämistä vastustava anti-gender -liikehdintä on aiempaa aktiivisempaa. Tähän on aktiivisesti puututtava. Järjestäytyneisyyden lisääntyminen on uhkana myös Suomessa. Uhattuna ovat tasa-arvoon ja terveyteen läheisesti liittyvät seksuaalioikeudet, joihin kuuluvat oikeus päättää omasta kehostaan, lapsiluvustaan ja parisuhteestaan, saada kokonaisvaltaista seksuaalikasvatusta ja tietoa seksuaalisuuden ja sukupuolen moninaisuudesta. Tasa-arvoa ja ihmisoikeuksien toteutumista ei voida saavuttaa ilman seksuaalioikeuksien toteutumista.

4. Ihmisoikeudet, väestönkehitys ja toimeentulo

- Väestöliitto korostaa monipuolista lähestymistapaa väestönkehitykseen. Maassa elävien määrän, iän ja sukupuolen lisäksi väestönmuutokseen vaikuttavat kansalaisten koulutus, taidot,

terveydentila, toimijuus ja ihmisten keskinäiset suhteet. Kannatamme väestöpolitiikkaa, joka tavoittelee väestön hyvinvointia, ekologista kestävyyttä ja globaalia vastuullisuutta.

- Alhaisesta syntyvyydestä ja eliniän pitenemisestä johtuva väestön ikääntyminen koskettaa eri sukupuolia eri tavoin. Esimerkiksi nais- ja työvoimavaltaisten alojen, kuten terveydenhuollon ja hoivapalveluiden tarve lisääntyy jatkuvasti. Näiden alojen palkkatasoon, työntekijöiden jaksamiseen ja henkilöstön riittävyyteen on yhteiskunnan panostettava entistä vahvemmin.
- Omaishoidon merkitys ikääntyneiden hoivan muotona vahvistunee, kun työikäinen väestö vähenee ja julkisen sektorin palvelujen saatavuus on rajallista. Omaishoitajista suurin osa on naisia. Omaishoitajuuden tulee olla vapaaehtoisuuteen perustuva valinta, ei pakotettu seuraus palvelujen puutteista. Omaishoidon taloudelliseen tukemiseen, samoin kuin kotona tehtävää omaishoitoa täydentävien palvelujen varmistamiseen eri sosiaali- ja tuloluokissa olevien ihmisten saataville, on varauduttava sekä Suomessa että muissa maissa.
- On ennalta pohdittava toimenpiteitä, jotka otetaan käyttöön toimeentulo- ja sosiaaliturvakysymyksissä ja yhteiskuntaan osallistumisessa, kun ihmiset elävät yhä pidempään. Suomessa lasten määrä on vähentymässä suhteessa vanhempiin ikäluokkiin.
- Väestön ikääntyessä läheisten ja merkityksellisten ihmissuhteiden tukeminen tulee entistä tärkeämmäksi. Eriarvoisuus näkyy myös sosiaalisten verkostojen toimivuudessa. Tietyillä alueilla ja yksilöillä on jo tiiviitä verkostoja, toiset tarvitsevat tukea ja palveluita toimivien ihmissuhteiden muodostamisessa. Tässä myös kansalaisjärjestöillä on merkittävä rooli.
- Digitaalisen hyvinvoinnin kehittäminen koskee tulevaisuudessa sekä terveys- että väestö- ja perhepolitiikkaa. Digitalisaatio ja arjen teknologiat ovat muokanneet tapojamme luoda ja ylläpitää läheisiä suhteita. Uudet mediat voivat sekä lisätä että vähentää hyvinvoinnin kannalta tärkeitä ihmissuhteita. (ks. Väestöliiton Digitaalinen hyvinvointi perheissä -hanke.)
- Maahanmuuton keskeisenä perusteena Suomessa ovat työn ohella perhesyyt. Perhe luo ihmiselle hyvinvointia: yksinäinen ja perheestä huolissaan oleva ei jaksa keskittyä pärjäämään ja integroitumaan Suomeen. Toiseen maahan jäänyt perhe tekee sitoutumisen Suomeen heikoksi, jolloin lähdetään helposti pois. Vailla vanhempiaan kasvavat nuoret ovat alttiita mielenterveys- ja sosiaalisille ongelmille, hyväksikäytölle ja radikalisoitumiselle. Perheenyhdistämisen toteuttamista tulee edelleen parantaa niin humanitäärisin perustein Suomeen tulevien kuin muiden maahan muuttavien kohdalla.

5. Sosiaalinen turvallisuus ja oikeudenmukaisuus osana kestävää kehitystä

- Köyhyys on merkittävä ja moniulotteinen maailmanlaajuinen ihmisoikeushaaste. Köyhyyden poistaminen on keskeinen SDG-tavoite (selonteko s. 71). Köyhyydessä elävien asumistaso on keskimääräistä selkeästi heikompi. Samoin heikossa sosioekonomisessa asemassa olevilla mahdollisuudet saada nopeasti ja varmasti laadukkaita terveyspalveluita tai osallistua laadukkaaseen opetus- tai vapaa-ajantoimintaan ovat rajallisempia kuin paremmassa sosioekonomisessa asemassa elävillä. Varallisuus on usein suorassa suhteessa todellisiin yhteiskunnallisiin vaikutusmahdollisuuksiin. Myös Suomessa tavoitteena on köyhyyden merkittävä vähentäminen ja lopulta köyhyyden poistaminen. Lapsiperheköyhyyden vähentämiseen tulee vakavasti paneutua meneillään olevassa sosiaaliturvauudistuksen valmistelussa. Investoinneilla köyhyyden poistamiseen on erityisen suuri ja pitkäaikainen merkitys juuri lasten kohdalla.
- Suomessa sote-uudistuksen tavoitteena on kaventaa hyvinvointi- ja terveyseroja, turvata yhdenvertaiset ja laadukkaat sosiaali- ja terveyspalvelut sekä parantaa palvelujen saatavuutta ja

saavutettavuutta. Sosiaaliturvauudistuksen tavoitteena puolestaan on nykyistä selkeämpi ja toimivampi ihmislähtöinen sosiaaliturva, joka mahdollistaa työnteon ja sosiaaliturvan yhteensovittamisen muuttuvissa elämäntilanteissa. Perusturvan, ansioturvan, toimeentulotuen ja niiden väliset yhteydet, samoin kuin toimeentulon ja palvelujen nykyistä parempi yhteensovittaminen ovat olennaisia kysymyksiä yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja ihmisoikeuksien toteutumisen kannalta. Koronapandemia on vaikuttanut kielteisesti monien nuorten terveyteen ja sosiaaliseen hyvinvointiin, mikä voi heijastua pitkäaikaisesti myös suoriutumiseen koulunkäynnistä ja jatko-opinnoista sekä työelämään pääsyyn. Nuorten taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien täysimääräinen toteutuminen käytännössä tulee jatkossa olla erityinen painopiste myös Suomessa.

Ihmisoikeuspoliittisen selonteon jälkeisten toimenpiteiden suuntaamisessa ja seurannassa Väestöliitto korostaa, että

- Suomen hallitus vahvistaa sekä kansallista että kansainvälistä työtä tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden hyväksi. Sukupuolten tasa-arvoa edistetään käytännössä myös EU:n talousarviossa ja muiden korkean tason budjettien laatimisen yhteydessä.
- Jatketaan Suomessa, EU:ssa ja kansainvälisesti työtä seksuaalioikeuksien toteuttamiseksi. Seksuaalioikeuksien toteutuminen on keskeistä ihmisen hyvinvoinnille ja tasapainoiselle elämälle.
- Kannusteita lisätään siten, että Suomessa naisten ja miesten välinen ero osallistumisessa eri ammatteihin tasoittuu (vrt. ammatillinen ja työelämän segregaatio), erityisesti tekninen koulutus, hoiva-ala ym.
- Seurataan raskaus- ja perhevapaasyrjinnän vähentämiseen tähtäävien lainsäädännöllisten ym. toimenpiteiden tuloksia.
- Edistetään kaikenlaisten perheiden huomioimista palveluissa ja hyväksymistä yhteiskunnassa tasavertaisina, riippumatta perheen lapsiluvusta, piirteistä ja olosuhteista, seksuaalisesta suuntautumisesta tai sukupuolista.
- Parannetaan perheenyhdistämisen mahdollisuuksia.
- Investoidaan lasten ja nuorten sukupolveen. Myös Suomessa on tärkeää vahvistaa lasten ja nuorten toimeentuloa, tarpeen mukaisia sosiaali- ja terveyspalveluja, tukea koulunkäynnissä ja opinnoissa suoriutumista. Tulee myös varmistaa erilaisista taustoista tulevien ja erilaissa elämäntilanteissa elävien nuorten, myös esimerkiksi vammaisten nuorten, pääsy työmarkkinoille.
- Turvataan myös Suomessa kansalaisjärjestöjen pitkäjänteisen toiminnan edellytykset: tämä sisältää mm. ihmisoikeusjärjestöt ja haavoittuvien ryhmien ihmisoikeuksia puolustavien sosiaali- ja terveysjärjestöjen toimintaedellytykset ja niiden vaikuttamistyön autonomian.
- Ekologisen kestävyyden toteuttamisesta seuraa yhteiskunnassa radikaalejakin muutoksia, jotka voivat kohdistua eri väestöryhmiin hyvin eri tavoin. Tämän vuoksi sosiaalinen oikeudenmukaisuus nousee entistäkin keskeisemmäksi politiikkatoimien arviointikriteeriksi. Oikeudenmukaisuuden kokemukseen liittyy olennaisesti se, kyetäänkö muutokset toteuttamaan niin, että yhdenvertaisuus ja syrjimättömyys sekä sukupuolten tasa-arvo vahvistuu eikä heikkene.
- Selonteon linjaus, jonka mukaan valtioneuvosto edistää järjestelmällistä ja kehittyvää perus- ja ihmisoikeuksien vaikutusten arviointia kaikessa viranomaistoiminnassa, on merkittävä. Linjauksen

toteutumiseksi tulee huolehtia riittävästä resurssoinnista vaihtoehtoisten toimintatapojen selvittämiseksi ja yhteiskunnan eri toimijoiden kuten kansalaisjärjestöjen täysimittaiseksi osallistamiseksi päätösten valmisteluun.

Helsinki, 22.2.2022

VÄESTÖLIITTO RY

Eija Koivuranta
toimitusjohtaja